

3. Костицкий М. В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы. — К.: Вища шк., 1990. — 259 с.
4. Ратилов А. Р. Судебная психология для следователей. — М.: Юрлитинформ, 2001. — 347 с.
5. Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология. — М.: Проспект, 2004. — 472 с.

УДК 343.9

О. В. Балажук

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЮ ПІДГОТОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ВЧИНЕННЯ ТА ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ

Аналіз сучасної криміногенної обстановки та основних тенденцій розвитку злочинності показує, що злочинність — не абстрактне явище, а глобальна проблема суспільства.

Поряд з цим, як показує вивчення слідчої і судової практики, багатьом тяжким злочинам (вбивства, бандитські і розбійні напади, вимагання та інші), особливо вчиненим організованими групами, передує складна, ретельна і досить тривала підготовка, що створює необхідні умови для успішного вчинення задуманого злочину, а іноді — для його приховування і безперешкодного продовження злочинної діяльності.

Так, підготовча діяльність пов'язана не тільки з забезпеченням умов для вчинення майбутнього злочину, а й спрямована на створення обставин, що сприятимуть приховуванню задуманого злочину, ухиленню злочинців від відповідальності, зберіганню й поліпшенню умов для подальшої злочинної діяльності. В діях суб'єкта до вчинення злочину, як правило, присутня більш-менш виражена спрямованість на приховування того, що він збирається вчинити. В організованих групах підготовча діяльність відіграє головну роль, є елементом їхньої життєдіяльності, що створює необхідні умови для успішного вчинення задуманого злочину та подальшої злочинної діяльності.

Таким чином, підготовча діяльність — складна і багатопланова, що потребує її криміналістичної класифікації. Підготовчу діяльність можна поділити на:

- а) підготовку до вчинення задуманого злочину;
- б) підготовку до його приховування.

За своїм змістом підготовка до вчинення злочину складається з розумової і практичної діяльності і може бути класифікована на такі групи:

1. Первісні підготовчі дії до вчинення задуманого злочину. Це аналітично-розумова діяльність, що містить у собі:

- визначення і конкретизацію мети злочину;
- вибір об'єкта злочину (підприємство, установа, організація, житлове приміщення, потерпілий, предмет зазіхання);
- визначення способів здійснення злочину;
- розробку детального плану злочинних дій (визначення місця збору групи і засобів пересування, часу здійснення злочину, ролі і функції кожного з учас-

ників, шляхів підходу і відходу, моделювання варіантів своїх дій з урахуванням непередбачених змін та інше).

2. Наступні підготовчі дії до вчинення задуманого злочину. Це безпосередньо практична діяльність по підготовці до здійснення, що містить у собі:

- підбір учасників злочину (якісний і кількісний) з урахуванням складності і характеру поставлених завдань, способів їхньої реалізації, а також злочинного досвіду співучасників, їхньої фізичної сили, вольових якостей, навичок і умінь та інше;

- підшукування, виготовлення, пристосування необхідних знарядь і засобів; створення схованок — таємних складів зброї, боєприпасів, вибухових речовин, пристроїв і інших знарядь і засобів, що можуть бути використані в кримінальних цілях;

- створення сприятливої обстановки для вчинення злочину. Сюди включаються всі інші дії, які уможливають реалізацію задуманого. Наприклад, розвідку обраного об'єкта з метою визначення предмета злочину, місць його збереження, а також умов, що можуть сприяти або перешкоджати реалізації злочинних цілей (використання чи створення сприятливих умов для реалізації злочинного задуму; вивчення можливих перешкод і розробка способів їхнього усунення); підшукування (викрадення, придбання, виготовлення) форменого одягу й атрибутів посадових осіб, засобів, що маскують зовнішність, та інше.

Кожний з цих елементів підготовки до вчинення злочину має самостійне значення, але часто в одному діянні містяться два й більше зазначених елементів.

Також потрібно відзначити, що особи, які вчиняють найбільш небезпечні злочини, у переважній більшості випадків головну увагу приділяють приховуванню злочину, не зважаючи на його вчинення доти, доки не продумають та не здійснять у необхідному обсязі комплекс заходів, спрямованих на приховування факту злочину чи своєї участі в ньому. На цю обставину вказував ще в 1982 р. у своїй статті «Про спосіб вчинення і спосіб приховування злочину» Г. Г. Зуйков, що відзначав: «...нерідко без дій по приховуванню злочину, що здійснюються на стадії приготування, неможливо і вчинення злочину» [1, 57].

Підготовчі дії з приховування злочинів можна класифікувати на групи таким чином:

1. Підготовчі дії по приховуванню самої події (злочину) у цілому і маскування окремих її обставин (її кримінального характеру):

- виготовлення чи складання підроблених документів з метою приховування злочинних фінансово-господарських операцій чи дійсних обставин події;

- маскування окремих обставин для створення видимості вчинення іншого злочину чи події некримінального характеру, що відбулася, та ін.

2. Підготовчі дії з приховування особистої участі (слідів своїх дій), а також участі інших осіб (родичів, друзів, близьких і інших осіб, що погодились сприяти приховуванню злочину):

- підбір, придбання засобів, призначених для знищення слідів злочинця, а також підбор засобів, призначених для ускладнення використання службово-пошукового собаки;

– утаювання певних відомостей, підготовка до приховування чи знищення певних документів, речових доказів;

– фальсифікація інформації та її джерел, створення джерел неправдивої інформації і даних, що виправдують чи свідчать про «невинність» злочинця чи інших осіб, тобто розробку плану із створення неправдивого алібі, включаючи комплекс дій, спрямованих на: створення у певних осіб неправильного уявлення про справжнє місце перебування злочинця в конкретний час, попередню домовленість із лжесвідками та ін.

3. Підготовчі дії зі створення умов для відхилення від відповідальності і продовження злочинної діяльності:

– вчинення дій, спрямованих на створення уяви про винність у злочині інших осіб чи «об'єктивних» обставин, що призвели до злочинних наслідків;

– вербування й установка корумпованих зв'язків з відповідними посадовими особами органів влади і керування (з метою створення видимості події некримінального характеру, що відбулася на даному місці, а також одержання інформації про стан розслідування і її використання у своїх інтересах) та ін.

4. Інші підготовчі дії по приховуванню:

– пометитися якій-небудь особі, указавши своїми діями на конкретну особу як на винуватця злочину, тим самим «позбутися» її, перевірити свої професійні злочинні навички й уміння (здатність «переграти» правоохоронні органи), у тому числі створення видимості здійснення злочину, якого не було насправді (наприклад, шляхом підкидання в житло наркотичних речовин, вогнепальної зброї особі, що ніякого відношення до них не має, а також анонімного інформування правоохоронних органів про незаконне збереження особою заборонених до обороту предметів і речовин) та ін.

Для виконання перерахованих вище дій у більшості випадків робиться детальне планування, підбір засобів щодо створення умов для їхнього здійснення.

Кінцевою метою всіх підготовчих дій з вчинення та приховування злочину є ухилення винних осіб від відповідальності. Підготовка різних способів вчинення та приховування злочинної діяльності поряд із зазначеною метою висуває і похідну — продовження такої діяльності у майбутньому.

Такі дії значно ускладнюють розкриття злочинів, вводять в оману, дезінформують слідчого щодо фактично вчиненого злочину, можуть повести розслідування по помилковому шляху [2, 107]. Злочинець таким чином намагається «на-в'язати» слідчому неправильне уявлення про подію, що сталася, направити його думки і дії в потрібному для себе напрямку [3, 79]. Подібні дії створюють серйозні перешкоди в розслідуванні злочинів, що приводять іноді до того, що вони залишаються нерозкритими, а злочинці продовжують свою злочинну діяльність. Як правильно відзначає В. П. Бахін, якщо раніше можна було вважати, що майстерності і засобів, що знаходилися в арсеналі слідчих і оперативних працівників, у цілому досить для виявлення і подолання хитроців і вивертів злочинця, то тепер цього замало, тому що їм протистоїть не просто більш професійний й оснащений сучасними технічними можливостями злочинець, а армада сил і засобів організованої злочинності, що наважується на боротьбу з державою [4, 202].

Таким чином, злочинність проявляється у все більш організованих формах, активно протистоїть соціальному та правовому впливу на неї з боку держави та правоохоронних органів. Вона сама часто переходить до наступу, та все більш активно протидіє розкриттю та розслідуванню злочинів.

Таким чином, виділені нами особливості злочинної діяльності з підготовки до вчинення та приховування злочину, а також криміналістична класифікація такої підготовчої діяльності необхідно враховувати у розробці методик розслідування окремих категорій (видів, груп) злочинів. Криміналістичний аналіз діяльності з підготовки до вчинення та приховування злочинів є основою для розробки відповідних рекомендацій з виявлення та запобігання підготовчим діям до задуманих злочинів.

Знання про сутність, цілеспрямованість і структуру зазначеної діяльності має й важливе практичне значення, оскільки може сприяти правильній побудові версій про різні обставини злочину, в тому числі вказувати на мету, об'єкт, характер, спосіб вчинення задуманого злочину, на коло його учасників, ступінь організованості злочинної групи, а також професіоналізм злочинців.

Література

1. Зуйков Г. Г. О способе совершения и способе сокрытия преступления // Оптимизация расследования преступлений: Сб. науч. тр. — Иркутск, 1982. — С. 56–64.
2. Тищенко В. В. Корисливо-пасильницькі злочини: криміналістичний аналіз: Монографія. — О.: Юрид. д-ра, 2002. — 360 с.
3. Моисеевко И. Я. Попятис и виды инцепировок как способа маскировки хищения // Оптимизация расследования преступлений: Сб. науч. тр. — Иркутск, 1982. — С. 78–84.
4. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002 гг.): Монография. — К., 2002. — 268 с.

УДК 343.985:343.37:349.41

М. М. Пахович

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Успіх розслідування будь-якого злочину в багатьох випадках визначається умінням слідчого проникнути не тільки в кримінально-правову, але і в криміналістичну його сутність. Правильно зрозуміти криміналістичну сутність скоєного злочину слідчий може лише за певних умов. Для цього він повинен мати уяву про типові криміналістично значимі риси злочинної діяльності для конкретного злочину, а також уміння цілеспрямовано виявляти необхідну для цього криміналістичну інформацію в кожному конкретному злочині та зіставляти її з криміналістичною характеристикою відповідного виду злочину [1].

Одним із таких видів злочинів є злочини, пов'язані із земельними відносинами.

© М. М. Пахович, 2008